

Nr 57.

Ankom till riksdagens kansli den 12 maj 1925 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt föreningar för jordbrukskredit ävensom i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

I en till riksdagen den 13 mars 1925 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 207, har Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att *dels* medgiva, att från riksgäldskontoret må till Sveriges riksbank överlämnas svenska statens obligationer till ett belopp av 100,000 kronor att, där jordbrukskassa eller centralkassa för jordbrukskredit i avseende å medlemmarnas ansvar för kassans förbindelser beslutat nedsättning, som möjliggjorts genom ändringar, vilka vidtagits i gällande bestämmelser angående godkännande av dylik kassa från det allmännas sida, av riksbanken användas till täckande av förlust, som i följd av nedsättningen må hava tillfogats någon, som, då beslutet därom registrerades, ägde fordran hos kassan, under villkor *att* förlustens anledning och omfång styrkes genom intyg av rättens ombudsman i kassans konkurs samt, vad angår centralkassa, jämväl av det allmänna ombud, som förordnats att delta i förvaltningen av konkursboet, *att* medgivande till obligationernas användande skall lämnas av länsstyrelsen i det län, där kassans styrelse har sitt säte, *att* därvid tillika skall meddelas erforderliga föreskrifter angående sättet för behöfliga obligationers tillgodogörande, *att* riksgäldskontoret ofördröjligen skall underrättas, då dylikt medgivande lämnas, *att* obligationerna därvid tillika i första hand skola hembjudas riksgäldskontoret till inlösen samt *att* utbetalning till kassas fordringsägare av för obligationer inlutna medel skall verkställas genom konkursförvaltningens försorg, *dels ock* för budgetåret 1925—1926 till understöd åt föreningar för jordbrukskredit anvisa ett extra förslagsanslag av 30,000 kronor.

Beträffande utredningen i ärendet tillåter sig utskottet hänvisa till berörda statsrådsprotokoll.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner nämligen nr 258 i första kammaren av herr *Svenson*,
Bihang till riksdagens protokoll 1925. 10 saml. 21 häft. (Nr 57.)

Motioner.

Ernst m. fl. och nr 393 i andra kammaren av herr *Strindlund* m. fl. har hemställts, att riksdagen måtte anhålla om sådant tillägg till Kungl. Maj:ts förslag till ändrade bestämmelser angående understöd åt föreningar för jordbrukskredit, att dels taxeringsvärdet av växande skog å för jordbruksändamål bebyggd fastighet inräknas i taxeringsvärdet vid beräkning av andels- och lånerätt, dels att i jordbrukskassas kassareserv må till viss omfattning jämväl ingå in-teckningar i jordbruksfastighet inom 50 procent av taxeringsvärdet.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd härför, hänvisas till motionen.

Den år 1915 genomförda och sedermera vid olika tillfällen kompletterade lagstiftningen angående jordbrukskassor och centralkassor för jordbrukskredit innebär (jfr Svensk författningssamling 1915 nr 231—237, 1916 nr 36, 1918 nr 592, 595—597, 1920 nr 171 och 172 samt 1924 nr 73 och 74), att statsverket lämnar visst förvaltningsbidrag under de första tio verksamhetsåren åt ekonomisk förening, som har till ändamål att inom visst område bereda driftkredit åt idkare av mindre jordbruk (*jordbrukskassa*) eller utgör sammanslutning för ett eller flera län av jordbrukskassor (*centralkassa för jordbrukskredit*). Centralkassa erhåller därjämte visst organisationsbidrag. Förutsättning för bidrags erhållande är, att vederbörande kassor vunnit godkännande från det allmännas sida, och sådant godkännande kan vinnas, om kassan uppfyller vissa av staten uppställda villkor för godkännande. Dessa villkor avse att skapa garanti för att kassornas soliditet och, vad angår kassor, som idka inlåningsverksamhet, jämväl deras likviditet äro tillfredsställande. Slutligen säkerställer staten så till vida centralkassornas borgenärer, som för varje centralkassa för jordbrukskredit, som vinner godkännande från det allmännas sida, från riksgäldskontoret till Sveriges riksbank överlämnas svenska statens obligationer till värde av 100,000 kronor att av riksbanken innehavas såsom pant för samtliga centralkassans förbindelser med rätt för kassans fordringsägare att i viss ordning använda panten till täckande av sina fordringar.

Jordbruks-
kassor.

De ursprungliga bestämmelserna om villkor för jordbrukskassas godkännande innehöllo bland annat följande:

Jordbrukskassa skulle vara organiserad såsom ekonomisk förening med begränsad personlig ansvarighet. Delaktighet i sådan kassa skulle beräknas efter det antal hektar jord, för vilket medlem vunnit inträde i kassan. Ägare eller brukare av jord finge vinna inträde i kassan för högst det antal hektar odlad jord, han verkligen ägde eller brukade inom kassans verksamhetsområde. Då fastighet av ägaren upplåtits åt annan till brukande, finge ägaren ej vinna delaktighet för mer än hälften av fastighetens areal odlad jord. Vid beräkning av delaktighet skulle del av hektar räknas såsom hel hektar. Beträffande annan medlem av jordbrukskassa än som nyss berörts skulle kassans stadgar ange det antal hektar odlad jord, för vilket sådan medlem skulle anses ingå i kassan. Ingen finge vinna in-

träde i kassan för mer än 50 hektar odlad jord eller för större areal än som motsvarade en tiondel av den sammanlagda areal, för vilken medlemskap i kassan vunnits. Det högsta sammanlagda belopp, intill vilket medlem skulle vara berättigad att genom kassan erhålla lån, finge i stadgarna icke sättas till högre belopp än 75 kronor för varje hektar jord, för vilken han ägde delaktighet i kassan (*medlems lånerätt*). Medlem skulle personligen svara för kassans förbindelser intill ett belopp, som i stadgarna icke finge bestämmas lägre än till en och en halv gång hans lånerätt. Lånerätt finge dock ej begagnas av annan medlem än sådan, som inom kassans verksamhetsområde ägde eller brukade minst en halv hektar odlad jord. Till jordbruk skulle hänföras även trädgårdsskötsel och annan därmed jämförlig verksamhet, som avsåge frambringande av kulturväxter. Jordbrukskassa finge ej utlämna lån för andra ändamål än 1) inköp av för jordbruket nödiga eller nyttiga husdjur och maskiner, utsäde, foder och gödselmedel eller torvströ, 2) beredande av rörelsekredit i övrigt för jordbrukets drift under de tider, då fastighetens avkastning vore lägst, 3) beredande av medel för bedrivande av sådan binäring till jordbruket, som lämpade sig för egendomen, 4) anläggande av vatten- eller avloppsledning eller anordning för gödsels tillvaratagande eller för ekonomiskt utnyttjande av jordbruksegendoms tillgångar med vad därtill hörde, 5) smärre grundförbättringar samt uppförandet av smärre ekonomibyggnader och 6) erläggande av insats för inträde i annan ekonomisk förening, som i närmare angivna avseenden åsyftade jordbruksnäringens befrämjande. Växelkredit finge icke medgivas för de under 4) och 5) angivna ändamålen. Jordbrukskassa skulle äga att för förmedling av växellån betinga sig provision, som för växlar med omloppstid, icke överstigande tre månader, icke finge överstiga $\frac{1}{4}$ procent av växelbeloppet, däri inbegripet även den provision, som finge uppbäras av vederbörande centralkassa för den växelförpliktelse, den kunde behöva ikläda sig för ändamålet. Jordbrukskassa skulle icke äga att driva annan inlåningsrörelse än å sparkasseräkning och icke äga att emottaga insättningar av andra än kassans medlemmar eller, i den mån dessa utgjordes av ekonomiska föreningar, deras medlemmar. Jordbrukskassa, som för egen räkning dreve sparkasserörelse, skulle vara skyldig att i tillgångar, bestående av statens, allmänna hypoteksbankens, konungariket Sveriges stadshypotekskassas eller kommuners obligationer eller fordran hos bankinrättning, för vilken Kungl. Maj:t fastställt reglemente, eller hos godkänd centralkassa för jordbrukskredit, till vilken kassan vore ansluten, redovisa kassa-reserv, som tillsammans med ineliggande kassa motsvarade minst en tiondel av insättarnas behållning. I övrigt skulle sådan jordbrukskassa vara skyldig att redovisa minst $\frac{6}{10}$ av insatta medels sammanlagda belopp i dylik kassareserv eller i lån med högst ettårig betalningstid. Jordbrukskassa, som vore ansluten till centralkassa, finge icke förskaffa sig kredit i annan kreditinrättning. Medlems insats skulle vara minst tio kronor för varje påbörjat tiotal hektar jord, varför han vunnit inträde i kassan. Av insats skulle en tiondel betalas kontant och återstoden inom ett år efter det insatsen tecknats.

Redan kort efter den nya lagstiftningens tillkomst framkommo från olika håll anmärkningar mot densamma. I anledning av dessa anmärkningar, vilka gingo ut på, att kassornas verksamhet blivit allt för snävt begränsad, genomfördes år 1918 vissa ändringar i villkoren för jordbruks-

kassas godkännande från det allmännas sida. Sålunda medgavs rätt till delaktighet i jordbrukskassa för intill 60 hektar ängsmark utom ströängar samt för intill 120 hektar skogs- och betesmark. Denna delaktighetsrätt anordnades så, att en hektar ängsmark beräknades såsom en tredjedels hektar odlad jord och en hektar skogs- eller betesmark beräknades såsom en sjättedels hektar odlad jord. Den högsta areal, för vilken inträde finge vinnas, höjdes från 50 till 100 hektar odlad jord. Högsta lånerätten förhöjdes till 200 kronor för hektar odlad jord eller, vad anginge jord, som brukades för trädgårdsskötsel, till 400 kronor för hektar, dock finge den för trädgårdsjord medgivna förhöjningen icke, därest jordbrukskassa vore ansluten till centralkassa, tillämpas annat än efter samtycke av dennas styrelse och på de villkor i fråga om säkerhet, nämnda styrelse bestämde. Bland de ändamål, för vilka lån skulle få utlämnas, uppräknades ytterligare anläggande av ängsvattning eller förbättringsarbeten å redan befintlig sådan anläggning eller å hagmark eller annan betesmark samt skogsodlingsåtgärder av mindre omfattning. Jordbrukskassa berättigades att med medlem öppna krediträkning eller löpande räkning i fall, då beviljat lån avsåge inköp av utsäde, foder- eller gödselmedel eller torvströ, eller beredande av rörelsemedel i övrigt i den utsträckning, förut angivits, för drivande av jordbruk eller någon dess binäring. För de två nytillkomna låneändamålen skulle växelkredit ej få användas. Kassa, som anslutit sig till centralkassa, skulle icke äga att utan centralkassans medgivande utlåna mer än 10,000 kronor till en och samma medlem.

En ytterligare utvidgning av jordbrukskassas rörelsefrihet skedde år 1924, då lånerätten förklarades kunna för annan jord än trädgårdsjord höjas från 200 till 300 kronor per hektar, dock att vederbörande länsstyrelse eller, om jordbrukskassa anslutit sig till centralkassa, denna skulle lämna samtycke till utlämnandet av större lån än 200 kronor per hektar.

Centralkassor. De ursprungliga bestämmelserna angående villkor för centralkassas godkännande innehöll bland annat följande:

Centralkassa skulle vara organiserad såsom ekonomisk förening med begränsad personlig ansvarighet och hava till uteslutande ändamål att främja anslutna jordbrukskassors ändamål. Till medlem av centralkassa kunde endast antagas jordbrukskassa, vars styrelse hade sitt säte inom centralkassans verksamhetsområde. Jordbrukskassa skulle vid inträde i centralkassa teckna insatser för minst 400 kronor, därav minst $\frac{1}{10}$ skulle betalas omedelbart och återstoden inom ett år från tecknandet. Jordbrukskassa skulle svara för centralkassas förbindelser med ett belopp, som icke finge understiga 30 gånger dess insatsbelopp, men skulle ej få ingå med flera insatser än att ansvarighetsbeloppet uppginge till högst $\frac{2}{3}$ av det sammanlagda belopp, intill vilket dess medlemmar i sin ordning svarade för dess förbindelser. Jordbrukskassa skulle alltså få en ansvarighet, som icke finge överstiga sammanlagda beloppet av dess medlemmars lånerätt. Det högsta belopp, intill vilket jordbrukskassa skulle vara berättigad att genom centralkassa erhålla lån (*jord-*

brukskassas lånerätt) skulle i centralkassas stadgar icke få sättas högre än halva det belopp, varmed jordbrukskassan ansvarade för centralkassans förbindelser, ökat med hälften av det sammanlagda belopp, intill vilket jordbrukskassans medlemmar i sin ordning ägde lånerätt i denna. Den högsta lånerätten skulle alltså bliva lika med det belopp, varmed jordbrukskassan högst skulle kunna ansvara för centralkassans förbindelser. Centralkassans verksamhet för att bereda anslutna jordbrukskassor lån skulle bestå dels i beviljandet av direkta lån och dels i förmedling av växellån till jordbrukskassornas medlemmar. Lån, som centralkassa lämnade av medel, vilka anskaffats genom upptagande av lån, finge ej utlämnas på längre återbetalningstid än kassan själv åtnjöte. Centralkassa skulle äga att av anslutna jordbrukskassor mottaga medel till förräntning å sparkasse-, depositions-, upp- och avskrivnings- samt löpande räkning. Vidare skulle centralkassorna kunna mottaga insättningar å sparkasseräkning från anslutna jordbrukskassors medlemmar. Med Kungl. Maj:ts tillstånd skulle centralkassa vidare äga att av allmänheten mottaga insättningar å såväl sparkasseräkning som å vissa andra bankmässiga räkningar av beskaffenhet att icke medföra skyldighet att vid anfordran återbetala insatt belopp. I fråga om skyldighet att hålla kassareserv samt att redovisa viss del av insatta medel i korta lån skulle, liksom i fråga om rätt att taga provision för förmedling av växellån, för centralkassa gälla likartade bestämmelser som för jordbrukskassa.

1918 genomfördes den ändringen i centralkassornas organisation, att centralkassa berättigades att såsom medlem, vid sidan av jordbrukskassorna, intaga ekonomisk förening, vars styrelse hade sitt säte inom centralkassans verksamhetsområde och vars medlemmar vore personligen ansvariga för föreningens förbindelser och som hade till ändamål befordrande av jordbrukets eller någon till jordbruket hörande binäringsutveckling eller tillgodörandet av genom jordbruket med tillhörande binäringsprodukter. Dylik ekonomisk förening skulle hos centralkassan kunna erhålla lån till högst halva det belopp, varmed föreningen svarade för centralkassans förbindelse, ökat med en tredjedel av det belopp, varmed föreningens medlemmar i sin ordning svarade för dess förbindelser (*ekonomisk förenings lånerätt*). Oavsett lånerättens belopp skulle till dylik ekonomisk förening dock icke, utan att särskild fullgod säkerhet ställdes, högre lån kunna av centralkassan utlämnas än som motsvarade $\frac{1}{20}$ av dess samtliga medlemmars lånerätt. I den mån ej annat särskilt stadgats skulle till centralkassa ansluten ekonomisk förening, varom nu är fråga, vara likställd med till centralkassan ansluten jordbrukskassa.

I anslutning till 1915 års lagstiftning hava hittills bildats fem centralkassor för jordbrukskredit, nämligen

- 1) Mälardalens län centralkassa, bildad 1916 och omfattande Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands och Gävleborgs län,
- 2) Södra Sveriges centralkassa, bildad 1916 och omfattande Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Kristianstads och Hallands län,
- 3) Malmöhus läns centralkassa, bildad 1916 och omfattande Malmöhus län,

- 4) Skaraborgs läns centralkassa, bildad 1918 och omfattande Skaraborgs län, samt
- 5) Mellersta Norrlands centralkassa, bildad 1924 och omfattande Jämtlands och Västernorrlands län.

Innan utskottet ingår på de olika förslag till ändringar i gällande bestämmelser å ifrågavarande område, vilka genom Kungl. Maj:ts förevarande proposition underställts riksdagen, vill utskottet förutskicka, att propositionen bygger på den uppfattningen att de nuvarande bestämmelserna icke lämna kassorna ifråga tillräcklig rörelsefrihet och att densamma avser att principiellt medgiva kassorna de lättnader, som utan fara för rörelsens fortsatta utveckling kunna komma i fråga. Förslaget synes med andra ord innebära ett fullföljande av den tanke, som tog sig uttryck särskilt i de år 1918 på sätt ovan nämnts genomförda förändringarna.

Propositionen an knyter sig till en av statskonsulenten för egnahemsväsendet verkställd överarbetning av 1921 års fastighetskreditsakkunnigas utredning i ärendet.

Lånerätt.

Med avseende å lånerätten innefattar förslaget godtagande såsom norm härför av det i fastighetens taxeringsvärde ingående jordbruksvärdet, varmed förstås fastighetens värde för jordbruk med binäringar ävensom värdet av skogsmark, betesvärde däri inberäknat, och övrig till fastigheten hörande mark. Mot att därvid, i överensstämmelse med nu gällande bestämmelser, låta ägare, som ej själv brukade sin jord, erhålla hälften av den lånerätt, som eljest tillkommit honom, har synts departementschefen icke något vara att invända. Däremot skulle måhända enligt hans mening kunna ifrågasättas, om brukare av annans jord borde erhålla samma lånerätt som den, som brukade egen jord. Frånsett, att detta vore gällande kungörelses ståndpunkt, har departementschefen ansett det vara skäl att här överlåta åt kassornas styrelser att vid låns beviljande genomföra den begränsning av krediten, som i nu omnämnda fall kunde vara påkallad. För varje fullt tal av 500 kronor av det på sätt ovan nämnts beräknade jordbruksvärdet skulle enligt förslaget såväl ägare som brukare av jordbruksegendom äga för lånerätt teckna högst en andel. Den högsta lånerätten för varje andel skulle bestämmas till högst 200 kronor eller 40 procent av jordbruksvärdet, i vilket sistnämnda avseende departementschefen särskilt anmärkt, att de föreslagna bestämmelserna icke innefattade skyldighet för jordbrukskassa att i sina stadgar fastställa lånerätten till nämnda belopp för andel utan att lägre belopp kunde bestämmas.

Med hänsyn till de förordade reglerna om delaktighet och lånerätt, har departementschefen icke ansett det vara möjligt att längre bibehålla ägande- eller besittningsrätt till en halv hektar odlad jord såsom villkor för låns erhållande. I stället innebär förslaget, att lån ej må utlämnas till annan medlem än sådan, som inom jordbrukskassas verksamhetsområde

äger eller brukar jordbruksfastighet, för vilken han tecknat minst en andel i kassan.

Med avseende å den föreslagna normen för lånerätten framhålla motionärerna, att enligt deras mening jämväl värdet å växande skog borde få inräknas ifråga om fastighet, som vore bebyggd för jordbruksändamål, då i motsatt fall blandade skogs- och jordbruksfastigheter bleve alltför ogynnsamt ställda i jämförelse med rena jordbruksfastigheter.

Departementschefen har såsom skäl för Kungl. Maj:ts förslag härutinnan anfört, att, innan betryggande former för belåning av växande skog genomförts, skogsvärdet icke borde läggas till grund för lånerätten.

För egen del kan utskottet icke dela motionärernas uppfattning att växande skog över huvudtaget utan vidare bör få inräknas i det till grund för lånerätten liggande värdet, då detta utan betryggande former för belåning av växande skog skulle innebära en alltför stor risk med hänsyn till lättheten att realisera den del av fastighetens värde, som representeras av den växande skogen. Däremot synes utskottet vissa skäl tala för att låta sådant slag av skog, som i fråga om avverkning enligt gällande skogslag är underkastad särskilt inskränkande bestämmelser, få ingå i berörda värde. Då emellertid utskottet har anledning hålla för sannolikt, att en lagstiftning inom snar tid kommer till stånd, som är ägnad att undanröja de betänkligheter, som kunna hysas i fråga om belåning av växande skog, har utskottet icke ansett sig nu böra framställa något förslag i ämnet. Utskottet har icke heller i övrigt funnit skäl till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag i nu ifrågavarande del.

Utskottet.

I fråga om medlemmars av jordbrukskassa ansvarighet avser Kungl. Maj:ts förslag, att denna ansvarighet skulle begränsas till ett belopp, som vore lika med lånerätten.

Medlemmars i jordbrukskassa ansvarighet för kassans förbindelser.

Om lånerätten höjes på sätt i det föregående förordats, innebär det, därest de nuvarande ansvarighetsreglerna bibehållas oförändrade, att medlem av jordbrukskassa ikläder sig ett personligt ansvar för kassans förbindelser till belopp, motsvarande 60 procent av vederbörande fastighets taxeringsvärde. Att ansvarigheten således åtminstone nominellt skulle ökas till ett synnerligen högt belopp, innefattade enligt departementschefens mening uppenbarligen en anledning att taga under övervägande, huruvida ansvarighetsreglerna vore väl avvägda.

Till förmån för förslaget att bestämma den personliga ansvarigheten lika med lånerätten åberopades i utredningen huvudsakligen, att lantbrukarna betraktade ansvarigheten såsom en vanlig borgensförbindelse och därför genom ansvarighetens höga nominella belopp avskräcktes från att inträda i jordbrukskassorna.

För den motsatta ståndpunkten åberopades huvudsakligen, att man genom en nedsättning i ansvarighetens belopp skulle riskera att minska förtroendet för kassorna, så att insättningar på kassornas sparkasse- och övriga

räkningar skulle nedgå och svårigheter för centralkassorna att erhålla lån uppkomma.

Utskottet.

I likhet med departementschefen synes utskottet övervägande skäl tala för att medgiva en nedsättning av ansvarighetens nominella belopp på sätt förslaget innebär. Härvid vill emellertid utskottet understryka departementschefens påpekande, att de nya bestämmelserna givetvis skola avfattas så, att kassorna alltjämt äro berättigade att bibehålla eller eventuellt skärpa den nu gällande ansvarighetsregeln.

*Begränsning
av lånerätten
med hänsyn
till fastig-
hetens storlek.*

Den nuvarande begränsningen av delaktigheten i jordbrukskassa är satt till 100 hektar.

I och med taxeringsvärdets läggande till grund för medlems delaktighet i jordbrukskassa har det icke ansetts möjligt att bibehålla den nuvarande, efter fastighetens storlek bestämda gränsen för delaktighet. Att fastställa ett visst taxeringsvärde såsom gräns för medlemskap skulle enligt departementschefens mening säkerligen komma att verka på olika sätt i olika delar av landet. Någon annan metod än att bestämma högsta tillåtna delaktigheten i förhållande till den totala delaktigheten i kassan har synts departementschefen därför icke kunna komma i fråga. Enligt denna metod har högsta delaktigheten föreslagits att bestämmas så, att medlem ej får vinna medlemskap för mer än en tiondel av kassans hela andelstal, vilket i själva verket principiellt överensstämmer med vad som redan gäller.

Utskottet.

Vad sålunda ifrågasatts föranleder icke någon utskottets erinran.

*Utvidgning av
låneändamålen
samt rätt
till lån ut-
över låne-
rätten.*

I nu gällande bestämmelser äro såsom ovan nämnts de ändamål, för vilka lån från jordbrukskassa få utlämnas, i detalj angivna.

Enligt Kungl. Maj:ts förevarande framställning skulle kassornas rätt att utlämna lån utsträckas icke blott till andra produktiva ändamål än de i gällande bestämmelser uppräknade utan även till lån för betalning av köpeskillingsskuld liksom överhuvud för andra än driftkreditändamål.

Departementschefen anför härom följande.

»För min del har jag icke kunnat finna några vägande skäl emot den föreslagna ändringen. Vad angår yrkandet att lån må få utlämnas till andra driftkreditändamål än de i den nu gällande kungörelsen uppräknade, synes mig driftkasserörelsen numera hava nått en sådan utveckling, att man med fullt förtroende kan överlämna åt kassornas styrelser att bedöma, om ett visst produktivt låneändamål bör tillgodoses eller icke. För en sådan ändring talar ock den från centralkassehåll vitsordade svårigheten att kontrollera, att lån verkligen användes för det från början uppgivna ändamålet.

Vad beträffar kravet på rätt att utlämna lån för annat än driftkredit, må till en början anmärkas, att det redan vid tillkomsten av 1915 års bestämmelser var ifrågasatt att låta jordbrukskassorna bevilja lån för be-

talning av gamla skuldförbindelser. Däröfver yttrades i den i ämnet till 1915 års riksdag avlätna propositionen (nr 119, sid. 130) bland annat: En oundgänglig förutsättning för sådana låns erhållande skulle vara, att låntagaren förbunde sig att ej på något annat håll än inom föreningen skaffa sig personalkredit. Denna tanke kunde emellertid, åtminstone för det dåvarande, ej realiseras. Skulle åtgärder i antydd riktning bliva effektiva, måste försträckningarna givas i form av avbetalningslån på jämförelsevis lång tid, och just för sådana lån måste penningtillgången till vidare antagas redan förut bliva kanske allt för ringa.

Bakom det sålunda förda resonemanget torde ligga, att man räknat med, att för den egentliga driftkrediten realsäkerhet icke ställes. Skulle således jordbrukare kunna få lån för betalning av köpeskillingskuld och dylikt i jordbrukskassa, kunde det befaras, att han på annat håll samtidigt upptog lån mot säkerhet av inteckningar samt dessutom skaffade sig lån utan realsäkerhet för driftkreditens tillgodoseende. En allt för stark skuldsättning skulle således befrämjas. Risken för en dylik möjlighet torde emellertid ej oväsentligt hava minskats genom att man inom kassorna på de flesta håll kräver full real- eller annan säkerhet för varje lån. Därtill kommer, att kasserörelsen bygger och måste bygga på att jordbrukskassas styrelse har en någorlunda tillförlitlig kännedom om låntagarnas förhållanden. I annat fall skulle det även med nuvarande bestämmelser bliva möjligt för kassans medlemmar att i kassan och andra kreditinstitutioner eller hos enskilda skuldsätta sig i nyss antydd omfattning. Den omständigheten, att lån för annat än driftkredit skulle kunna erhållas utan ställande av realsäkerhet och till äventyrs utan garanti för att låntagaren skaffar sig borgenslån även på andra håll, synes mig därför icke utgöra något avgörande hinder mot den ifrågasatta ändringen. Dock bör anmärkas, att jordbrukskassas styrelse har all anledning, att, då lån lämnas till jordägare för annat ändamål än driftkredit, fordra säkerhet av inteckning. Icke heller anser jag mig böra mot den föreslagna ändringen åberopa, att kassornas möjlighet att utlämna långtidiga lån är begränsad. Om ändringen i och för sig är motiverad, saknas anledning att motsätta sig densamma på den grund, att lån av här berörda art måhända komme att bliva relativt sällsynta.

Ehuru jag alltså kan ansluta mig till förslaget att låta jordbrukskassas styrelse själv avgöra, i vad mån ett visst kreditbehov bör tillgodoses eller icke, förefaller det mig dock icke lämpligt att endast helt allmänt angiva jordbruks uppsättning och drift såsom det kreditändamål, som i första hand bör tillgodoses. Bättre synes mig vara att i anslutning till nuvarande bestämmelser uppräknade de huvudsakliga driftkreditändamål, som böra tillgodoses, men låta uppräknningen få karaktären av en exemplifiering. På detta sätt torde man bättre kunna hos jordbrukskassorna bibehålla insikten om, på vad sätt det huvudsakliga syftet med kassorna, nämligen den produktiva kreditens befrämjande, lämpligast bör främjas.»

Departementschefen har emellertid ock framhållit, att den ovanberörda rätten att meddela annan kredit än driftskredit icke skulle få synnerligen stor betydelse, därest hittills gällande regler om lånerättens omfattning i övrigt bibehölles. I anslutning härtill innefattar Kungl. Maj:ts förslag upptagande av en bestämmelse, enligt vilken jordbrukskassa må till fastighetsägare utöver vad som följer av hans vanliga lånerätt utlämna lån mot säkerhet av inteckningar belägna inom 60 procent av fastighetens jordbruksvärde. Departementschefen har framhållit såsom en låt vara ej alltför väsentlig fördel, varpå man å centralkassehåll torde sätta ett visst värde, nämligen att kassorna ej längre skulle bliva nödsakade att under hänvisning till lånerättsbestämmelserna avvisa lånesökande, som vid tillfälligt behov tillbjuda säkerhet av inteckningar, belägna till och med inom 50 procent av taxeringsvärdet. Icke utan skäl gjordes gällande, att det för de jordbrukare, som icke särskilt studerat grunderna för jordbrukskasserörelsen, måste framstå såsom en oegentlighet, ägnad att minska kassornas popularitet, att kassorna i dylika fall ej ägde taga emot ens de allra bästa säkerheter.

Utskottet. Ehuru utskottet icke kunnat undgå hysa en viss tvekan att på en gång utvidga låneändamålen i sådan mån som förslaget innebär och i samband därmed medgiva rätt till lån utöver den på ovan angivet sätt tillstyrkta lånerätten, vill utskottet med hänsyn till vad departementschefen i ärendet anfört dock icke motsätta sig att så sker, men vill samtidigt betona angelägenheten av att stor försiktighet iakttages särskilt vid medgivande av lån för andra än driftkreditändamål.

Insatser.
Utskottet. Mot förslaget att bestämma den insats, som medlem av jordbrukskassa skall vara skyldig erlägga, till 2 kronor för varje andel dock minst 10 kronor har utskottet intet att erinra, då utskottet i likhet med departementschefen är av den uppfattningen, att en ökning av jordbrukskassornas insatskapital bör befrämjas.

*Detalj-
ändrings-
förslag beträf-
fande jord-
brukskassor.*
Utskottet. Mot detaljändringsförslagen har utskottet icke funnit skäl till erinran annat än i vad rör sättet för fullgörande av jordbrukskassas skyldighet att redovisa kassareserv. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle såsom kassareserv godkännas förutom de i gällande bestämmelser angivna värdepapper jämväl riksgäldskontorets skattkamarväxlar och fordringar hos riksbanken. I de i ämnet väckta motionerna föreslås, att i sådan reserv skulle i viss omfattning få ingå även inteckningar i jordbruksfastighet inom 50 procent av taxeringsvärdet. Då det enligt utskottets mening ur säkerhetssynpunkt icke torde böra möta några betänkligheter att tillmötesgå detta motionärernas förslag biträder utskottet motionerna i nu ifrågavarande del. I vilken utsträckning kassorna böra få i kassareserven inräkna inteckningar av angivet slag torde vara en fråga, som bör få bero på närmare prövning.

De viktigaste föreslagna ändringarna hava avseende å jordbrukskassas ansvarighet för centralkassas förbindelser och lånemaximums förhållande till jordbrukskassas ansvarighetsbelopp. I förstnämnda avseende innehåller förslaget, att ansvarighetsregeln bör uttryckas så, att jordbrukskassa ej må ingå i centralkassa med så många insatser, att det belopp, varmed den blir ansvarig för centralkassans förbindelser, kommer att överstiga $\frac{4}{5}$ av det sammanlagda belopp, intill vilket jordbrukskassan må utlämna lån till sina medlemmar.

*Ändringar
beträffande
central-
kassor.*

I fråga om jordbrukskassas lånemaximum skulle sådan kassas lånemaximum hos centralkassa begränsas till hälften av det belopp, varmed jordbrukskassan ansvarar för centralkassans förbindelser, ökat med $\frac{2}{3}$ av summan av jordbrukskassans medlemmars lånemaxima. Härigenom skulle också nås, att jämväl i centralkassorna ansvarighet och lånemaximum komma att bliva lika, om jordbrukskassa tecknar högsta medgivna antal insatser. Å andra sidan skulle, för att jordbrukskassa skall få medel att utlämna kredit mot in-teckningssäkerhet utöver dess medlemmars lånemaxima, sådan kassa berättigas att i sin tur mot in-teckningar inom 60 procent av jordbruksvärdet erhålla kredit i centralkassan utöver sitt lånemaximum.

Vad i nu angivna avseenden föreslagits föranleder icke någon utskottets erinran. Mot de beträffande centralkassorna föreslagna ändringarna i den mån de endast äro att betrakta som en konsekvens av de tillstyrkta ändringarna beträffande jordbrukskassorna har utskottet ingen invändning att göra liksom ej heller mot övriga rörande centralkassorna föreslagna ändringar av mindre betydelse.

Utskottet.

I fråga om de särskilda bestämmelser, som gälla angående till centralkassor anslutna ekonomiska föreningar utom jordbrukskassor, har utöver sådana ändringar, som påkallats av de beträffande jordbrukskassorna föreslagna, icke ifrågasatts annan ändring än att sådan ekonomisk förening icke skall behöva teckna insatser för mer än 100 kronor för att därigenom möjliggöra för även helt små lantbruksföreningar att använda sig av centralkassorna som kreditgivare.

*Andra till
centralkassor
anslutna eko-
nomiska för-
eningar än
jordbruks-
kassor.*

Vad i nu förevarande avseende ifrågasatts ger ej utskottet anledning till erinran.

Utskottet.

Mot de av departementschefen förordade övergångsbestämmelserna har utskottet intet att erinra.

*Övergångs-
bestämmelser.*

Utskottet.

Departementschefen har i detta sammanhang framhållit, att vissa av de ovan tillstyrkta ändringarna vore av beskaffenhet att kunna minska den ansvarighet för jordbrukskassas förbindelser, som nu åvila medlem av kassa. Men uttalar departementschefen samtidigt, att denna minskning

*Täckande
av eventuellt
uppkommande
förluster.*

snarast vore av teoretisk natur. Även med en sänkning av ansvarigheten till paritet med lånemaximum skulle sålunda en ökning av det totala ansvarighetsbeloppet hava inträtt. Att den föreslagna ökningen av insatsernas belopp skulle medföra en ökning av den säkerhet kassorna erbjuda för sina förbindelser vore enligt departementschefens mening uppenbart. Emellertid kvarstode den teoretiska sänkning av ansvarigheten, som de föreslagna ändringarna som sagt kunde medföra. Under erinran att en nedsättning av den personliga ansvarigheten torde innefatta en sådan ändring av de förutsättningar, som förelägo vid vederbörande fordrans tillkomst, att borgenären vore berättigad att uppsäga sin fordran framhåller departementschefen, att en dylik konsekvens av de nya reglerna skulle vara mycket otillfredsställande och kunna bereda centralkassorna avsevärda svårigheter. Det vore därför enligt hans mening nödvändigt att tillse, att någon möjlighet för kassornas borgenärer att på formella skäl uppsäga sina fordringar icke inträdde i följd av ändringarna. För sådant ändamål borde det enklaste vara att låta staten träda emellan och påtaga sig all den förlust, som till äventyrs kunde uppkomma för den, som förvärvat fordran hos jordbruks- eller centralkassa, innan registrering verkstälts av beslut, varigenom i enlighet med de bestämmelser, som ovan förordats, minskning skett av medlemmarnas personliga ansvarighet för vederbörande kassas förbindelse. Departementschefen har uttalat, att han vore av den uppfattningen, att den ansvarighet, som statsverket sålunda skulle ikläda sig, aldrig komme att behöva tagas i anspråk. För säkerhetens skull syntes emellertid lämpligt, att medgivande lämnades till att från riksgäldskontoret till Sveriges riksbank överlämnas obligationer till visst belopp, förslagsvis 100,000 kronor, vilka obligationer utan vidare kunde tagas i anspråk för täckande av här avsedda förluster. Under erinran om, att den personliga ansvarigheten i ekonomisk förening icke kunde utkrävas annat än vid föreningens konkurs, har departementschefen beträffande de närmare reglerna för användande av ifrågavarande obligationer ansett sig böra förorda, att desamma avfattas i huvudsaklig överensstämmelse med de regler, som gälla beträffande rätt att för borgenärens i centralkassa räkning använda de obligationer, som för sådant ändamål innehavas av riksbanken.

Utskottet. Av de av departementschefen anförda skäl har utskottet icke velat motsätta sig ett medgivande av nu ifrågavarande innebörd.

Under erinran att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke innefattar någon höjning av det nu utgående anslaget till understöd åt föreningar för jordbrukskredit hemställer utskottet,

- I) att riksdagen må
 - a) medgiva, att från riksgäldskontoret må till Sveriges riksbank överlämnas svenska statens obligatio-

ner till ett belopp av 100,000 kronor att, där jordbrukskassa eller centralkassa för jordbrukskredit i avseende å medlemmarnas ansvar för kassans förbindelser beslutat nedsättning, som möjliggjorts genom ändringar, vilka vidtagits i gällande bestämmelser angående godkännande av dylik kassa från det allmännas sida, av riksbanken användas till täckande av förlust, som i följd av nedsättningen må hava tillfogats någon, som, då beslutet därom registrerades, ägde fordran hos kassan, under villkor att förlustens anledning och omfång styrkes genom intyg av rättens ombudsman i kassans konkurs samt, vad angår centralkassa, jämväl av det allmänna ombud, som förordnats att deltaga i förvaltningen av konkursboet, att medgivande till obligationernas användande skall lämnas av länsstyrelsen i det län, där kassans styrelse har sitt säte, att därvid tillika skall meddelas erforderliga föreskrifter angående sättet för behövliga obligationers tillgodogörande, att riksgäldskontoret ofördröjligen skall underrettas, då dylikt medgivande lämnas, att obligationerna därvid tillika i första hand skola hembjudas riksgäldskontoret till inlösen samt att utbetalning till kassas fordringsägare av för obligationer influtna medel skall verkställas genom konkursförvaltningens försorg,

b) för budgetåret 1925—1926 till understöd åt föreningar för jordbrukskredit anvisa ett extra förslagsanslag av 30,000 kronor.

II) att motionerna I: 258 och II: 393 i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet här ovan anfört ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 11 maj 1925.

På jordbruksutskottets vägnar:

PAUL HELLSTRÖM.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Hellström, Sederholm, Nilsson* i Kabbarp, *Norin, Lundell, Gabrielsson, Andersson* i Fältenborg och *Luterkort*; samt

från andra kammaren: herrar *Sjöblom, Uddenberg* i Karlskoga, *Hedlund* i Häste, *Sjölander, Gustafson* i Vimmerby, *Johanson* i Hallagården, *Månsson* i Erlandsro och *Olsson* i Rödningsberg.

Reservation

av herrar *Gabrielsson, Norin, Andersson* i Fältenborg, *Luterkort, Uddenberg, Johanson* i Hallagården, *Gustafson* i Vimmerby och *Olsson* i Rödningberg, vilka ansett, att utskottets yttrande i angivna delar bort hava följande lydelse:

Lånerätt.

Departementschefen har härutinnan anfört följande:

Enligt nu gällande bestämmelser taxeras fast egendom såsom jordbruksfastighet, då den användes för jord- eller skogsbruk, och såsom annan fastighet, då den brukas för annat ändamål. Vid taxering av jordbruksfastighet skola, i den mån förhållandena därtill föranleda, följande särskilda värden, vilka tillsammans utgöra fastighetens taxeringsvärde, redovisas, nämligen *dels* jordbruksvärde, varmed förstås fastighetens värde för jordbruk med binäringar, ävensom värdet av skogsmark, betesvärde däri inberäknat, och övrig till fastigheten hörande mark, *dels* skogsvärde, varmed förstås värdet av växande skog, och *dels* tomt- och industrivärde, varmed förstås det värde, som mark äger utöver jordbruksvärdet. Det synes mig näppe- ligen motiverat att medgiva ägare av jordbruksfastighet rätt att i denna sin egenskap erhålla lån, vars belopp bestämmes med hänsyn till tomt- och industrivärdet. Icke heller torde, innan betryggande former för belåning av växande skog genomförts, skogsvärdet böra läggas till grund för lånerätten. Enligt min uppfattning bör alltså såväl ägare som brukare av jordbruks- egendom äga att teckna andelar i jordbrukskassa i förhållande till allenast det i fastighetens taxeringsvärde ingående jordbruksvärdet.

Motionärerna åter hava anfört:

»Enligt vår mening bör en dylik generell åtskillnad icke göras, utan taxeringsvärdet å växande skog inräknas i fråga om fastighet, som är bebyggd för jordbruksändamål, då i motsatt fall blandade skogs- och jordbruksfastigheter bleve alltför ogynnsamt ställda i jämförelse med rena jordbruksfastigheter. Hittills har, som bekant, låne- och andelsrätten grundats å fastigheternas areal, varvid skogs- och betesmark efter vissa grunder omräknats i odlad jord. Sedan avverkningen reglerats genom den nya skogslagen, varigenom skövling förhindras och vederbörlig stödskog under alla förhållanden bevaras, torde inga skäl föreligga att i dylikt fall från fastighetens taxeringsvärde avdraga värdet för växande skog. I verk- ligheten torde det förhålla sig så, att blandade skogs- och jordbruks- egendomar betydligt lättare kunna bära räntorna å upptagna lån än ute- slutande jordbruksegendomar. Dessutom gälla ju hithörande bestämmelser maximibelåningen, och det åligger respektive styrelser att taga vederbörlig hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Att då genom en ge- nerell föreskrift, på sätt i propositionen skett, skilja mellan jordbruks- och

skogsegndomar skulle på ett mindre lyckligt sätt binda jordbrukskassorna och, särskilt i de mera skogrika delarna av landet, betydligt förringa deras betydelse för jordbrukarna.»

Motionärerna hava även påpekat, att såväl enskilda banker som övriga låneinstitut i allmänhet godtaga taxeringsvärden, vari växande skog ingår, som säkerhet liksom även att nya sparbankslagen godtager dylik säkerhet som teckning av insättningsmedel, med undantag för det fall, att värdet å växande skog icke må inräknas i taxeringsvärdet å jordbruksfastighet, vilken ej är försedd med för jordbrukets bedrivande nödiga åbyggnader, en inskränkning, som motionärerna anse böra förekomma även beträffande jordbrukskassor.

Utskottet kan icke finna annat än att motionärerna sålunda givit uttryck åt en riktig uppfattning rörande ifrågavarande spörsmål. Departementschefens ovan återgivna yttrande till statsrådsprotokollet synes även innebära, att departementschefen för sin del i princip delar åsikten, att jämväl skogsvärdet bör läggas till grund för lånerätten. För egen del åter anser utskottet det vara uppenbart, att de principiella skälen för denna åsikt framträda med sådan styrka, att det synes omöjligt att lämna desamma obeaktade vid den praktiska utformningen av lånebestämmelserna ifråga. Den omständigheten att, på sätt departementschefen framhållit, för närvarande betryggande former saknas för särskild belåning av växande skog synes utskottet så mycket mindre behöva tillmätas avgörande betydelse, som de kreditbeviljande styrelserna äga att inom ramen för tillåten maximibelåning utöva en fri prövning av samtliga å låneärendet förekommande omständigheter.

Utskottet.

Under erinran — — — utskottet,

I) att riksdagen må

a) — — — försorg.

b) — — — 30,000 kronor.

II) att riksdagen i anledning av motionerna I: 258 samt II: 393 måtte anhålla om sådant tillägg till Kungl. Maj:ts förslag till ändrade bestämmelser angående understöd åt föreningar för jordbrukskredit, att dels taxeringsvärdet av växande skog å för jordbruksändamål bebyggd fastighet inräknas i taxeringsvärdet vid beräkning av andels- och lånerätt, och dels i jordbrukskassas kassareserv må till viss omfattning jämväl ingå in-teckningar i jordbruksfastighet inom 50 procent av taxeringsvärdet.